

Constantin Cavaros

SFÂNTUL NICODIM AGHIORITUL

Nou Teolog și dascăl al Bisericii Ortodoxe,
cel ce a reînviat isihasmul, moralist, canonist, aghiograf și
autor de poezie liturgică. O istorisire a vieții sale,
caracterul și mesajul transmis, dimpreună cu o
listă completă a scrierilor sale și texte alese din acestea

Traducere de prof. Paul Bălan

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura DOXOLOGIA
Iași, 2011

Cuprins

Prefață	7
Introducere	9
Viața Sfântului Nicodim	50
Lucrări ale Sfântului Nicodim Aghioritul	75
Texte alese din scrierile Sfântului Nicodim Aghioritul	83
Bibliografie selectivă	109

Prefață

Primirea făcută de cititori primelor două volume din această serie – *Sfântul Cosma Etolianul și Sfântul Macarie al Corintului*, a fost deosebit de încurajatoare. Este o dovadă a faptului că atracția materialismului, atât de răspândit și atât de promovat în epoca noastră, este de parte de a fi universală. Pe lângă aceasta, există modesta și puțin cunoscuta sete de viață duhovnicească, certificată de rapiditatea cu care cărți ca cele de mai sus au fost vândute. Acest lucru ne încurajează să avem încredere și în primirea de care se va bucura acest volum, precum și cele ce urmează din această serie.

Capitolul introductiv al acestei cărți și lista lucrărilor Sfântului Nicodim apar tipărite pentru prima oară. Capitolul al II-lea cuprinde Viața Sfântului Nicodim, scrisă de monahul Gherasim Micragiannanitis din Sfântul Munte Athos, care a fost prima oară publicată în anul 1955, în Sfântul Munte, ca făcând parte din slujba închinată Sfântului Nicodim. Am tradus-o din limba greacă și am publicat-o cu îngăduința părintelui Gherasim.

Deși Viața Sfântului Nicodim a fost scrisă de doi dintre contemporanii săi, monahii Eftimie și Onufrie, care l-au cunoscut personal, am ales biografia scrisă de părintele Gherasim, deoarece „Biografia” scrisă de Onufrie e doar schițată, incompletă, în timp ce „Biografia” scrisă de Eftimie, deși este mult mai amănunțită decât cea a lui Onufrie, este mai scurtă și mai incompletă decât cea scrisă de Gherasim și nu atât de elegantă din punctul de vedere al stilului.

În ceea ce privește lista cu „Lucrările sfântului”, se poate observa faptul că aceasta este lista cea mai completă și actuală, și singura care apare în limba engleză.

Redactând lista „Texte alese din scrierile sfântului”, am ales texte care sunt cu totul specifice învățăturilor lui Nicodim și deosebit de importante pentru omul zilelor noastre, și mai ales celor ce sunt interesați de spiritualitatea ortodoxă.

Datorez mulțumiri părintelui Gherasim Micragiananitis pentru că mi-a îngăduit să tipăresc „Biografia Sfântul Nicodim Aghioritul”, scrisă de el, dar și pentru faptul că m-a ajutat să înțeleg anumite puncte din textul său, precum și domnului dr. John Johanson jr., pentru faptul că a citit textul manuscrisului și mi-a sugerat numeroase îmbunătățiri în felul meu de a mă exprima.

*Constantin Cavaros
mai 1974*

Introducere

Sfântul Nicodim Aghioritul s-a născut în anul 1749 în Naxos una dintre insulele egeene. A urmat școala primară de acolo. Dascăl i-a fost arhimandritul Hrisantos Etolianul (†1785), fratele Sfântului Cosma. Un dascăl remarcabil, Hrisantos a predat o vreme la școala patriarhală din Constantinopol, înainte de a deveni director al școlii din Naxos. El împărtășea sentimentele și convingerile Sfântului Cosma; și, astfel, puternicul mesaj și pilda sfântului din Etolia au început să-l influențeze pe Nicodim la o vârstă foarte fragedă, pe când Cosma cultreiera țara în calitate de misionar.

Această influență se reflectă în grija profundă, de o viață de a-i trezi pe greci din punct de vedere moral și spiritual, folosirea limbii populare în scrierile sale, pentru a le face inteligibile tuturor, precum și cultivarea stilului oratoric care se caracterizează prin limpezime, simplitate, sinceritate și căldură.

După ce a absolvit această școală, Nicodim s-a dus la Smirna pentru a-și continua studiile la înfloritoarea Școală evanghelică. Atât la Naxos, cât și la Smirna, învățământul laic era îmbinat cu cel religios. Program școlar de la școala din Smirna cuprindea limbile străine; și, așa, după ce perioada de școlarizare a lui Nicodim a luat sfârșit, el avea cunoștințe solide de latină, italiană și franceză. Această educație lingvistică avea să aibă o deosebită importanță pentru Nicodim, dându-i posibilitatea să cunoască bine gândirea Europei Occidentale.

După patru ani petrecuți la această școală, s-a întors la Naxos. În afara unei singure călătorii întreprinse în insula Hydra, el și-a petrecut următorii ani în Naxos, funcționând în calitate de secretar al arhiepiscopului locului, mitropolitul Antim Vardis (1743-1780). Scopul pentru care Nicodim s-a dus în insula Hydra era acela de a se întâlni cu Sfântul Macarie al Corintului, despre care auzise foarte multe lucruri legate de virtuțile sale morale și duhovnicești. Monahismul a fost unul dintre subiectele pe care acesta le-a discutat cu Macarie. Descoperindu-i acestuia dorința sa de a îmbrățișa viața monahală, Nicodim a primit încurajare și binecuvântare de la Macarie. Cei doi au mai discutat și despre starea nefericită a poporului elen, care se afla sub povara jugului otoman. Și, așa, au ajuns să cadă de acord pentru a colabora pe viitor spre luminarea conașionalilor lor.

La Hydra, Nicodim s-a întâlnit cu alt om deosebit, un monah athonit, pe numele său Silvestru. Acest monah născut în Cezareea Capadociei din Asia Mică era un isihast, un mistic care practica rugăciunea inimii și care cunoștea bine învățăturile marilor mistici ai Bizanțului.

Ascultându-l, Nicodim a avut multe de învățat despre monahismul athonit, precum și despre teoria și practica trezviei lăuntrice și a rugăciunii minții. Pe lângă faptul că l-a inițiat în formele cele mai înalte ale spiritualității ortodoxe, părintele Silvestru i-a dat lui Nicodim și scrisori de recomandare către părinții athoniți.

Odată reîntors în insula sa de baștină, Nicodim a început să pună în practică ceea ce învățase de la părintele Silvestru. El a primit întărire și ajutor în toate acestea din partea a trei monahi athoniți, Grigorie, Nifon și Arsenie, care călătoreau în insula Naxos, după ce fuseseră exilați din Sfântul Munte, ca și părintele Silvestru, pentru apartenența la grupul kollivazilor, cei

trezviei lăuntrice, paza minții, școala tainică a rugăciunii minții, instrumentul unirii cu Dumnezeu”⁵.

Nicodim nu numai că pune accentul pe marea valoare a *Filocaliei*, dar se și folosește mult de ea. Această carte a devenit piatra de temelie a misticii sale cu caracter practic și teoretic. Aflăm nenumărate referiri legate de ea, în scrierile sale.

Filocalia a exercitat o influență puternică asupra vieții duhovnicești, mai întâi în Grecia, iar curând după aceea și în întreaga lume ortodoxă. A fost retipărită la Atena, în anul 1893, într-o ediție ușor îmbunătățită, în două volume, iar mai apoi, între anii 1957 și 1963, în cinci volume. Impactul ei asupra lumii slave a fost cu totul deosebit.

La 11 ani după tipărirea ei, a apărut și o versiune a *Filocaliei* la Moscova, sub titlul *Dobrotoliubie*. Cel care a tradus-o a fost monahul rus Paisie Velicikovski (1722-1794), care s-a dus în Sfântul Munte în anul 1746 și a stat acolo timp de 17 ani, venind mai apoi în Moldova.

El, dimpreună cu ucenicii săi, este considerat inițiatorul mării renașteri duhovnicești care a avut loc în Rusia la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Sfântul Paisie Velicikovski avea sub îngrijirea sa peste o mie de monahi, pe care-i învăța practicarea rugăciunii minții. Auzind de marele succes pe care-l avea Sfântul Paisie în legătura cu aceasta, Nicodim a dorit foarte mult să-l întâlnească, pentru a discuta cu el lucruri referitoare la viața lăuntrică și a se folosi de îndelungata experiență a acestui mare știutor întru cele duhovnicești, care era cu 27 de ani mai vârstnic decât el. A luat hotărârea de a se duce cu corabia în Moldova, însă aceasta a fost lovită de o puternică

⁵ *Ibidem.*

furtună la scurtă vreme după plecarea ei din Sfântul Munte, oprindu-se în insula Thassos.

Văzând în toate aceste întâmplări voia lui Dumnezeu, Nicodim a renunțat la ideea de a se mai duce în Moldova și s-a întors în Sfântul Munte.

Sfântul episcop Ignatie Briancianinov (1807-1867) a pregătit o ediție îmbunătățită a versiunii Sfântului Paisie Velicikovski și a tipărit-o în anul 1857 la Petrograd. Între anii 1876 și 1890 a fost tipărită o versiune în limba rusă a *Filocaliei*. Traducerea ei aparține episcopului rus Teofan Zăvorâtul (1815-1894), având ajutorul unor monahi din cadrul Mănăstirii Optina și al Academiei de Teologie din Moscova. Puternica influență a *Filocaliei* exercitată asupra rușilor se manifestă și în cartea intitulată *Mărturiile sincere ale unui pelerin către părintele său duhovnicesc*⁶, carte ce reprezintă unul dintre cele mai frumoase și mai admirate manuale ale spiritualității ortodoxe răsăritene. Această carte a fost scrisă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea de un autor necunoscut inspirat de *Filocalia*, și a fost tipărită în anul 1884 la Kazan. Trebuie notat faptul că versiunile slavonă și rusă ale *Filocaliei* omit unele texte și cuprind numeroase texte care nu se află în *Filocalia* originală. În anii din urmă, texte din *Filocalia* au apărut în limbile română⁷, franceză⁸, engleză, germană⁹ și italiană¹⁰. Versiunea în limba engleză, în două volume, intitulată *Scrieri din Filocalia cu privire la rugăciunea inimii*, a fost tipărită

⁶ Această carte a apărut în limba engleză sub titlul *Calea unui pelerin*.

⁷ *Filocalia sfintelor nevoițe ale desvârșirii*, 4 vol., Sibiu, 1946-1948.

⁸ *Petit Philocalie de la Priere du Coeur*, Paris, 1953, limba franceză.

⁹ *Kleine Philocalie zum Gebet des Herzer*, Zürich, 1957, limba germană.

¹⁰ *La Filocalia: testi di ascetica e mistica della Chiesa orientale*, Florența, 1963.

în anul 1951, în timp ce volumul al doilea *Cei dintâi Părinți din Filocalie*, a apărut în anul 1954.

Everghetinosul, lucrare monumentală redactată în secolul al XI-lea de Pavel, starețul Mănăstirii Everghetidos din Constantinopol, înfățișează viețile și învățăturile a sute de părinți ai pustiei. După cele afirmate de Eftimie, contribuția lui Nicodim la această carte constă în scrierea „Introducerii” și în diverse corecturi aduse textului¹¹. „Introducerea” ne arată adâncă apreciere pe care Nicodim o are față de învățăturile cu caracter moral ale Părinților Răsăritului, întocmai precum „Introducerea” sa la *Filocalia* ne arată aprecierea sa față de învățăturile lor de ordin mistic.

El deplânge preocuparea exagerată a occidentalilor pentru matematică, fizică, astronomie, filosofia naturii, metafizică și cunoașterea enciclopedică, în defavoarea *eticii*, care este cu mult mai importantă decât acestea.

Astfel, el remarcă: „Oamenii studiază cerul, pământul și tot felul de alte lucruri spre a descoperi ordinea și relațiile lor armonioase, dar foarte puțini cercetează felul în care să se pună pe ei înșiși într-o ordine lăuntrică armonioasă prin dobândirea adevăratei virtuți”¹².

Ce câștigi prin cea dintâi formă de recunoaștere, întreabă Nicodim, dacă ești bântuit de tot felul de patimi? Totul a fost diferit în cazul Sfinților Părinți, ale căror învățături sunt cuprinse în *Everghetinos*, ne învață el. Etica era o preocupare care-i acapara cu totul. După ce se retrăgeau în locuri în care se puteau bucura de o netulburată liniște, ei își fixau drept scop, pe de o parte, descoperirea științifică și completa îndepărtare a cauzelor patimilor; iar pe de alta, dobândirea unei cunoașteri

¹¹ *Op. cit.*, p. 640.

¹² *Everghetinos*, vol. 1, Atena, 1957, p. 14.

și 17 îndreptări prin pocăință ale Sfântului Ioan Postitorul, și le interpretează în limba greacă populară.

După această parte a cărții urmează capitolele în care oferă povește despre felul în care trebuie să ne pregătim pentru spovedanie, cum trebuie să ne spovedim și cum să ne păzim de păcate după spovedanie.

De-a lungul întregii cărți, care se adresează nu numai duhovnicilor, ci și celor ce se spovedesc, Nicodim dă citate masive din Sfânta Scriptură și din Sfinții Părinți și Dascăli ai Bisericii.

Tipărit mai întâi în anul 1794, *Manualul de spovedanie* numără deja zece ediții. Printre acestea se află o versiune în limba turcă, tipărită în anul 1835 spre folosul credincioșilor ortodocși vorbitori de limbă turcă.

Continuând activitățile sale literare fără întrerupere, Nicodim și-a îndreptat atenția către imnografie și a scris o carte de canoane către Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, intitulată *Noul Theotokarion*²⁸.

Această carte cuprinde 62 de canoane sublime alcătuite de 22 de imnografi de vază, cuprinzându-i pe Sfântul Andrei Cretanul, Sfântul Ioan Damaschin și Sfântul Teodor Studitul, precum și o „Introducere” alcătuită de Nicodim. Sfântul a ales aceste canoane din manuscrisele athonite, făcând doar câteva corecturi. „Introducerea” ne revelează o extraordinară evlavie față de Sfânta Fecioară Maria.

De asemenea, ea exprimă marea valoare pe care el o acordă imnelor sfinte ca mijloace de îmborspătare și întărire a sufletului. Este o lucrare superbă, menită a fi folosită la slujbele bisericesti.

²⁸ *Neon Theotokarion*.